

„Text Matters” czyli wokół tekstu

Recenzja magazynu literaturoznawczego Instytutu Anglistyki Uniwersytetu Łódzkiego.

„Text Matters: A Journal of Literature, Theory and Culture” to jeden z najmłodszych, a zarazem najciekawszych tytułów wśród obecnych dziś na rynku pism literaturoznawczych. Wydawcą publikacji w języku angielskim jest Uniwersytet Łódzki, zaś za redakcję odpowiadają pracownicy naukowcy Instytutu Anglistyki UŁ z prof. dr hab. Dorotą Filipczak w roli redaktor naczelnej. Jednakże należy podkreślić, że zarówno wśród członków rady naukowej, jak i autorów poszczególnych artykułów, pojawiają się nazwiska badaczy z całego niemal świata, specjalistów w różnych dziedzinach. Również pod względem poruszanej tematyki i odwołań jest to pismo o charakterze międzynarodowym i interdyscyplinarnym: artykuły, które ukazały się w „Text Matters” traktują o twórcach reprezentujących różne dziedziny sztuki – od filozofii po muzykę, film i teatr – a także wywodzących się z odmiennych kręgów kulturowych.

Na szczególną uwagę zasługuje tytuł magazynu: „Text Matters” to gra słów, wykorzystująca elastyczność składni języka angielskiego. Można go odczytać zarówno jako „sprawy tekstu”, jak i „tekst ma znaczenie” (w takim właśnie sensie przytacza tę frazę Pamela S. Anderson, której esej otwiera pierwszy numer). I rzeczywiście, to właśnie (szeroko pojęty) tekst pozostaje tutaj w centrum zainteresowania. Najwyraźniej zaznacza się perspektywa literaturo- i kulturoznawcza, autorzy stosują odmienne metodologie badań – od klasycznej filozofii i historii po studia genderowe i LGBT – jednakże nacisk kładziony jest nieodmiennie na tekstualne aspekty omawianych dzieł.

Magazyn to w założeniu rocznik, do tej pory ukazały się dwa numery, oba spójne pod względem kompozycji, choć tematycznie mocno zróżnicowane. Zakres tematyczny kolejnego wydania jest ogłaszany odpowiednio wcześniej na stronie internetowej pisma, zaś nadsyłane teksty kwalifikuje do druku redakcja na podstawie oceny recenzentów.

Wydany w roku 2011 numer pierwszy cechuje swego rodzaju podwójna tożsamość, jak określa to w słowie wstępnym redaktor naczelna: teksty

zebrane w tym debiutanckim tomie podzielone są na dwie sekcje tematyczne: *Kobiety i władza* oraz *Słowo/obraz/dźwięk*. Co ciekawe i nieczęsto spotykane, mimo że „Text Matters” nie jest publikacją stricte feministyczną, część pierwsza tego wydania spełnia niemal całkowicie założenia tzw. „testu Bechdel”¹. Otwiera ją tekst amerykańskiej badaczki, Pameli Sue Anderson, która w oparciu o spostrzeżenia Michèle Le Dœuff analizuje, jak teksty w rodzaju Kantowskiej *Krytyki czystego rozumu* mogą wpływać na myślenie filozoficzne kobiet. Anderson mówi o tym szerzej w wywiadzie z Alison Jaspers, który zamyka pierwszy numer „Text Matters”. Autorką drugiego artykułu jest redaktor naczelna, Dorota Filipczak. Odwołując się do omawianych przez Anderson obrazów „wyspy zrozumienia” i burzliwego oceanu, analizuje ona wybrane powieści kanadyjskiej pisarki Jane Urquhart. Kolejna przedstawicielka łódzkiej anglistyki, Agnieszka Łowczanin, odczytuje Sternowskiego *Tristrama Shandy*, skupiając się na pomijanej zazwyczaj postaci pani Shandy, w której widzi ofiarę kulturowego wyobrażenia rozpowszechnionego w czasach Sterne’a. Alison Jasper, teolożka z Uniwersytetu Sterling, podejmuje temat androcentrycznego pojęcia geniuszu i definiuje je na nowo, opierając się przy tym na powieści Michele Roberts *Secret Gospel*. Joanna Kazik z Instytutu Anglistyki UŁ porusza zagadnienie marginalizacji kobiet w tekstach filozoficznych, teologicznych i świętych. Analizuje ona relacje między kobietami i mężczyznami opisane w utworach ze schyłku angielskiego średniowiecza i początków epoki nowożytnej, skupiając się na mizoginicznym wymiarze i wykluczeniowym dyskursie humoru obecnego w tych dziełach. Artykuł Marije Altorf, filozofki z St Mary’s University College, poświęcony jest Iris Murdoch i jej poglądom na temat władzy i twórczości. Badaczka odczytuje nieznaną na gruncie polskim powieść Murdoch, *A Fairly Honourable Defeat*, w kontekście osobistej filozofii pisarki.

Kolejna związana z Uniwersytetem Łódzkim badaczka, Małgorzata Myk, poświęciła swój artykuł postaci Rhody, bohaterki powieści Virginii Woolf *Fale*. Myk opiera się w swojej analizie na fenomenologicznej filozofii Maurice’a Merleau-Ponty’ego i dostrzega w niestabilnej osobowości Rhody paradoksalną ekspresję jej władzy. Adam Sumera z UŁ, ceniony specjalista w dziedzinie filmowych adaptacji literatury, zajął się opowiadaniem Iana McEwana *Rozmowa z człowiekiem z szafy* oraz opartym na tym utworze dramatem w reżyserii Mariusza Grzegorzka. Analiza koncentruje się na postaci syna okaleczonego psychicznie przez dominującą matkę. Z kolei Małgorzata Rogalińska z Wyższej Szkoły Stosunków Międzynarodowych omawia konstrukcję bohaterek dwu powieści Muriel Spark, *Loitering with Intent* oraz *The Public Image*, skupiając się na ich emancypacji i drodze do wewnętrznej siły.

Dwie kolejne autorki analizują utwory poetyckie, jednakże czynią to w zgoła odmienny sposób. Małgorzata Poks z Kolegium Nauczycielskiego w Sosnowcu porusza temat duchowości w poezji Amerykanki Denise Levertov.

¹ Test Bechdel to nieco ironiczna koncepcja Alison Bechdel, autorki komiksów i powieści graficznych, m.in. *Fun Home*, polegająca na analizie dzieła pod względem następujących parametrów: (1) czy w fabule obecne są przynajmniej dwie, wymienione z imienia, postaci kobiece? (2) czy kobiety te podejmują ze sobą dialog? (3) czy dialog ten nie dotyczy wyłącznie mężczyzn?

Jak dostrzega badaczka, religijne podteksty, obecne w jej wierszach, stanowią świadectwo afirmacji życia. Zupełnie odmienną postawę prezentuje Katarzyna Poloczek z UŁ w eseju poświęconym irlandzkiej poetce Mary Dorcey. U Dorcey, jak pisze Poloczek, manifest lesbijskiego pożądania przekształca się w oskarżenie skierowane przeciw opresyjnym normom panującym w społeczności i brutalnym próbom tłumienia jakichkolwiek oznak odmienności.

Ostatnie dwa teksty w tej sekcji wyszły spod pióra badaczy płci męskiej, co, zwłaszcza w przypadku pierwszego z nich, znajduje odzwierciedlenie w przyjętej perspektywie badawczej i świadomości jej stosowania – Alex Ramon z Kingston University pisze o Carol Shields, urodzonej w USA kanadyjskiej pisarce, której poświęcił rozprawę doktorską. Ramon wspomina zdziwienie, z jakim spotykał się ilekroć wspominał, że on, naukowiec-mężczyzna, zajmuje się pisarką-kobietą. Zebrawszy doświadczenia własne i kolegów, którzy w analogicznej sytuacji spotkali się z podobną reakcją, Ramon analizuje konstrukcję męskich postaci u Shields. Łódzki anglista Tomasz Fisiak także zajmuje się pisarstwem kobiet. Zestawia on *Szklany klosz* Sylvii Plath z powieścią *Twarze w wodzie* Janet Frame, odczytując obie te książki na gruncie feministycznej (auto)biografii Liz Stanley.

Drugą część pierwszego numeru „Text Matters” – *Słowo/obraz/dźwięk* – otwiera artykuł, w którym Paul Tiessen odczytuje debiutancką powieść Kanadyjczyka Rudy’ego Wiebe w świetle jego pamiętników *Of This Earth* oraz powieści *Peace Shall Destroy Many*. David Jasper (University of Glasgow) podejmuje z kolei problem artysty i religii we współczesnym świecie. Według badacza artysta stanowić może medium dla doświadczenia religijnego, co ilustruje przykładami obrazów Van Gogha czy Turnera, których światło nosi cechy religijnego oświecenia. Tomasz Dobrogoszcz z UŁ zajął się analizą ukrytego spojrzenia Innego w filmie Michaela Haneke *Ukryte*. Przyjmując za punkt wyjścia optykę krytyki postkolonialnej, Dobrogoszcz zwraca uwagę na skraje różnice dzielące potomków rdzennych mieszkańców skolonizowanej Algierii od ich dawnych panów, gdy do pozornie bezpiecznego domu wkracza oko kamery i narusza spokój domowników.

Dwa kolejne artykuły traktują o artystach ze Szmaragdowej Wyspy: Joanna Kruczkowska z UŁ analizuje kolokwializmy ulsterskie w twórczości dwu poetów irlandzkich, Michaela Longleya oraz Toma Paulina, zauważając, że ich obecność i częstotliwość uzależniona jest od sytuacji politycznej i społecznej. Katarzyna Ojrzyńska (także z UŁ) podejmuje temat tańca jako aktu subwersji, opierając się na analizie postaci tytułowej bohaterki *Molly Sweeney* Briana Friela. Wreszcie, zamykając tę sekcję Joanna Kosmalska powraca do omawianego wcześniej przez Sumerę Iana McEwana. Artykuł ten poświęcony jest dychotomicznym obrazom w *Saturday* tegoż autora.

Trzecia i ostatnia część pierwszego numeru „Text Matters” to dział wywiadów i recenzji. Otwiera ją tekst Agnieszki Salskiej z UŁ, dedykowany Profesorowi Andrzejowi Kopcewiczowi. Richard Profozich, wieloletni pracownik Instytutu Anglistyki w Łodzi, omawia stan amerykańskiej prasy codziennej i wpływu, jaki nań wywarły nowe media. Grzegorz Kość (UŁ) recenzuje tom *The Body*, wydany przez Uniwersytet Opolski pod redakcją Ilony Dobosiewicz i Jacka Gutorowa. Z Teresą Podemską-Abt na temat obrazów

australijskiej rdzennej literatury rozmawia Jared Thomas. Numer zamyka wywiad z autorką, której tekst otwierał to wydanie: na temat „tekstów zakazanych” z Pamelą Sue Anderson rozmawia Alison Jasper.

Drugi numer „Text Matters” otwiera wywiad redaktor naczelnej z gościem specjalnym, Krzysztofem Zanussim, przeprowadzony podczas wizyty reżysera w Łodzi w grudniu 2011 r. Podzielony na trzy sekcje tom poświęcony jest tym razem zagadnieniom marginesu i marginalizacji.

Część pierwsza traktuje o sprawach marginalnych w teatrze i filmie. Pierwsze dwa prezentowane w tej sekcji artykuły wyszły spod pióra teatrologów i właśnie teatru dotyczą: William Over (St. John’s University, New York) analizuje biografie osiemnastowiecznych aktorów i wysnuwa z nich wnioski o ich płynnej tożsamości. Opisuje także, jak krok po kroku występowanie na teatralnej scenie przestawało być powodem do marginalizacji i społecznego wykluczenia, a sami aktorzy stawali się edukatorami publiczności. Jadwiga Uchman (UŁ) pisze o przekraczaniu granic języka i kultury w Beckettowskim *Czekając na Godota*, a dokładniej o problemach, z jakimi dramaturg zmagał się, przekładając francuski oryginał własnej sztuki na język angielski. Catherine Lord z Amsterdamu przedstawia analizę filmu *Cienka czerwona linia* Terrence’a Malicka; autorka przygląda się zwłaszcza obrazom natury postrzeganej najczęściej jako obrzeża ludzkiej działalności. Katarzyna Małecka również zajmuje się materia filmową, sięga jednak po dzieło o nieco odmiennym charakterze: rozpatruje ona komedię *The Big Lebowski*, a konkretnie jej zagadkowo złe przyjęcie przez publiczność kinową, choć później film w wersji DVD okazał się przebojem i zyskał status kultowego.

Kolejna sekcja poświęcona jest marginaliom w prozie, poezji i literaturoznawstwie. Agnieszka Kliś z Uniwersytetu Śląskiego bada zjawisko marginalizacji w gotyku. Wychodząc od postfreudowskiego postrzegania gotyku jako wypartego i zepchniętego na margines, Kliś tropi jego źródła. Gotykiem zajmuje się też kolejna badaczka, Maria Beville z Aarhus. Jej tekst, oparty na utworach *La Horla* Maupassanta oraz *Ona* H. Ridera Haggarda, to studium relacji pomiędzy strachem a tym, co fantastyczne (ostatni termin w rozumieniu Todo-rova). Zbigniew Maszewski (UŁ) odczytuje marginalia prozy Brunona Schulza, reprezentowane tu w postaci ekslibrisu, jaki pisarz wykonał dla Stanisława Weingartena. Wit Pietrzak poświęcił swój artykuł poezji Jeremego Halvarda Prynné’a, w którego twórczości pobrzmiewają echa inspiracji Ezrą Poundem, Charlesem Olsonem i literaturą chińską. Artykuł Toma Thomasa (St. Thomas College, Kozhencherry w indyjskim stanie Kerala) poświęcony jest postaci Edwarda Saïda, myśliciela i jednego z czołowych teoretyków postkolonializmu; Thomas przygląda się transgresji w ujęciu Saïda, a szczególnie koncepcji polifonii, która podważa sens dychotomii centrum – margines. Paul Sharad z University of Wollongong proponuje spojrzenie na literacką historię Polski i Australii, porównując recepcję powieści Thomasa Kenelly’ego nad Wisłą oraz w jego rodzinnej Australii. Wreszcie, Sylwia Wojciechowska z UMK w Toruniu bada znaczenie sfabrykowanego cytatu w powieści Jima Crace’a *Arcadia*.

Trzecia z sekcji dotyczy marginalizowanych tożsamości. Otwiera ją tekst Berntha Lindforsa z University of Texas w Austin, biografy słynnego w swoim czasie czarnoskórego aktora łódzkich scen przedwojennych, Iry Aldridge’a. Kolejny artykuł poświęcony jest konstrukcji męskiej homoseksualności: Kylo-Patrick

R. Hart (Texas Christian University) bada nowelę Annie Proulx *Brokeback Mountain*. Anna Gilarek z UMCS w Lublinie zajęła się dyskryminacją płciową w dystopijnych wizjach feministycznych autorek *science fiction*, odnajdując w powieściach Marge Piercy oraz Joanny Russ obraz marginalizacji kobiet w amerykańskim społeczeństwie lat siedemdziesiątych. Jadwiga Maszewska analizuje motywy podróży i powrotu we współczesnych opowiadaniach amerykańskich autorów o korzeniach innych niż europejskie, poświęcając szczególnie wiele uwagi zagadnieniu poszukiwania przez nich drogi do własnego „ja”. Konstrukcja tożsamości jest także tematem eseju Richarda J. Graya II z Denison University; analizując *La Goutte d'or* Michela Tourniera, Gray bada reprezentację wizualną i jej wpływ na powstanie sfragmentaryzowanej, zmarginalizowanej postkolonialnej tożsamości. Wątek ten kontynuuje poniekąd Alessandra Rizzo (Uniwersytet w Palermo), która podejmuje kwestie migracji, przekładu i bilingwizmu w eseju poświęconym twórczości dwu pisarek amerykańskich, które urodziły się w rodzinach imigranckich: Moniki Ali i Jhumpy Lahiri; Rizzo przedstawia studium de- i rekonstrukcji tożsamości opartej o hybrydyczny charakter języka i kultury. W ostatnim w tym dziale tekście Praveen Shetty, Vishnumoorthy Prabhu oraz Pratapchandra T (badacze z trzech uczelni w indyjskim stanie Karnataka) badają powieść *Biały tygrys* autorstwa Aravinda Adigi, w której dostrzegają zapis procesu wyłaniania się nowej tożsamości marginalizowanych uprzednio grup społecznych w warunkach neokapitalizmu.

W dziale poświęconym wywiadom i recenzjom piszą: Adam Sumera o książce Sebastiana Groesa *The Making of London: London in Contemporary Literature*; Wit Pietrzak o monografii pióra Simona Glendinninga poświęconej Derridzie; a także Monika Kocot o *Native Authenticity: Transnational Perspectives on Native American Literary Studies*, pod redakcją Deborah L. Madsen.

Tom zamykają dwa wywiady: Maria Assif z Toronto rozmawia z Fadią Faqir na temat literatury, arabskiej diaspory, płci i polityki, a Krzysztof Majer pyta Normana Ravvina, kanadyjskiego pisarza żydowskiego pochodzenia, o żydowską tradycję literacką i o jego oryginalne podejście do pisania o polsko-żydowskiej przeszłości.

SUMMARY

Katarzyna Gucio

„Text Matters”. A review of a journal of literature, theory and culture published at the Institute of English Studies of the University of Łódź

The author reviews two issues of „Text Matters: A Journal of Literature, Theory and Culture” that have been published to date. The review discusses the main areas that the Łódź-based publication addresses (literary and cultural studies intersecting with literary theory, gender studies, history, philosophy, and religion), with particular emphasis on the textual aspect of issues raised in the two volumes. The reviewer also discusses individual contributions, pointing to their interdisciplinary and international character.